

O'ZBEKISTON RESPUBLIKASIDA XALQ TABOBATINI RIVOJLANTIRISH.

Toshaliyev Uchqun Boboyorovich

“Xalq tabobati akademiyasi” tabibi

Boboyorov Sirojiddin O'tkir o'g'li

Termiz agrotexnologiyalar va innovatsion rivojlanish instituti talabasi

Annotatsiya: Yoshligimizda nuroniylar “Tabiat bergan kasalliklarning davosi tabiatning o'zida” deya uqtirardilar. Tabiblar esa kasalliklarning taxminan 70 foiziga davo giyohlarda, qolgan 30 foizi mineral toshlarda, deb aytishadi. Asrlar osha qadr-qimmatini yo'qotmay kelayotgan bu purma'no hikmat zamirida ona tabiatning ajralmas qismi bo'lgan inson yo'liqadigan kasalliklarga davo atrofimizni o'rab turgan borliqda mujassam, degan hayotiy haqiqat yotibdi. Faqat uni ilg'ab, anglab o'z o'rnida foydalanish kerak. Ushbu maqolada O'zbekiston respublikasida xalq tabobatini rivojlantirish bo'yicha amalga oshirilayotgan islohotlar haqida ma'lumotlar berilgan.

Kalit so'zlar: xalq tabobati, qadimiy, tabib, shifobaxsh giyohlar, tib ilmi, zamonaviy tibbiyot.

Bu borada uzoq tarixga ega xalq tabobati eng yaqin ko'makchi bo'lib kelgan. Biroq ushbu sohaga yetarli darajada e'tibor qaratilmasligi oqibatida yurtimizda an'anaviy davolash usullari unutilib ketayozgan edi. Ana shunday bir paytda shu yil 10-aprelda Prezidentimizning “O'zbekiston Respublikasida xalq tabobatini rivoj-lantirishga doir qo'shimcha chora-tadbirlar to'g'risida”gi qarori qabul qilingani ayni muddao bo'ldi. L. Morgan, E. Teylor, R. Soleski singari ibti-doiy madaniyat tadqiqotchilari xalq tabobatining shakllanishi Yer yuzida insoniyatning paydo bo'lishiga borib taqalishiga urg'u beradi. Chindan ham, davolashning bu usuli o'ta qadimiy.

Uning sirlari avloddan-avlodga o'tib, xalqning necha ming yillik tajribalari natijasida sayqallanib, bizgacha yetib kelgan. Buni zardushtiylik ta'limotining muqaddas kitobi “Avesto” ham tasdiqlaydi. Uning barcha qismida, xususan, “Vendidod”da tabiblar tayyorlash, tabobat amaliyoti, kasalliklar tasnifi, ularning paydo bo'lish sababi va omillari, noyob dorivor giyohlar haqida qimmatli ma'lumotlar keltirilgan. Shuningdek, tabib madaniyati, axloqi, uning kasbiga fidoyiligi kabi masalalar bayoniga alohida sahifalar ajratilganki, bu zaminimiz xalq tabobatida nihoyatda boy tajribaga ega ekanligidan dalolat beradi.

Buyuk bobokalonimiz Abu Ali ibn Sino nafaqat qadim an'analarni davom ettirdi, balki davolashning yangi usullarini yaratib, tibbiyot ilmiga asos soldi. Ayniqsa, dunyo xalqlarining sevimli asariga, tibbiyot sohasi xodimlari faoliyatida dasturi amalga aylangan "Tib qonunlari" atalmish nodir kitobda yozib qoldirilgan ma'lumotlar o'z ahamiyatini zarracha yo'qotmagan, aksincha, qadr-qimmati yana-da oshgan. Ulardan yana-da kengroq foydalanish hayotiy zaruratdir. Binobarin, xalq tabobati, uning o'ziga xos an'analari aholi salomatligini ta'minlash, tibbiy-sanitar yordam ko'rsatish, xususan, surunkali kasalliklar profilaktikasi, ularni davolashda sifat, xavfsizlik va samaradorlik borasida amalda ko'p sinovlardan o'tgan. Yurtimizda xalq tabobati rivojiga yuksak darajada e'tibor qaratilayotganining boisi ham shunda. O'zbekiston xalq tabobati assotsiatsiyasi, "Tabobat" akademiya-si tashkil etilib, jabhada olib borilayotgan izchil sa'y-harakatlar samarasi o'laroq, u taraqqiyotga yuz tuta boshladi.

Biroq qaysi soha bo'lmasin, vaqt o'tishi bilan mustahkam ilmiy asos va zamonaviy ilmga ehtiyoj sezganidek, xalq tabobatini ham sog'liqni saqlash tizimiga izchil integratsiyalash, o'zaro uyg'unlashtirish, malakali mutaxassislar tayyorlashni hayotning o'zi taqozo qilayotgan edi. Shu ma'noda, yuqorida nomi keltirilgan qarorda shu kabi masalalarni tizimli hal etishning aniq mexanizmi belgilab berilgani diqqatga sazovor.

Hujjatga ko'ra, Respublika xalq tabobati ilmiy-amaliy markazi va uning hududiy tuzilmalari tashkil etilmoqda. O'zbek xalq tabobatining tarixiy an'analari va o'ziga xos merosidan foydalangan holda, kasalliklarni profilaktika qilish, tashxis qo'yish va davolash, shuningdek, boshqa tibbiy xizmatlar ko'rsatishning samaradorligini tahlil qilish va o'rganish uning asosiy vazifasi etib belgilanmoqda. Buning uchun fitoterapiya, akupunktura, ayurveda, gomeopatiya, yoga, moksoterapiya, naturopatiya, osteopatiya, termal tibbiyot, xiro-amaliyot, sigun kabi xalq tabobatining asosiy yo'nalishlarini rivojlantirish, ularni amaliyotda keng qo'llash, aholining sog'lom turmush tarzini qo'llab-quvvatlash bo'yicha o'quv-metodik adabiyotlar tayyorlash ishlarida bosh-qosh bo'ladi. Bundan tashqari, dorivor o'simliklar o'stirish, ular asosida xom ashyo tayyorlash, ilmiy tadqiqotlar o'tkazishni tashkil etish, noyob shifobaxsh giyohlarni mahalliyalashtirish bo'yicha tashabbuskor bo'ladi.

Yana bir e'tiborli jihati shundaki, Respublika xalq tabobati ilmiy-amaliy markazi soha uchun malakali mutaxassislar tayyorlash bilan ham shug'ullanadi. Uning hududiy markazlarida xalq tabobati bo'yicha mutaxassislarni tayyorlash kurslarini muvaffaqiyatli tamomlagan tibbiy ma'lumotga ega bo'lmaganlarga tegishli

yoʻnalishlarda faoliyat olib borish huquqini beruvchi guvohnoma beriladi. Hududiy markazlarda ilgʻor ilmiy izlanishlar va tadqiqot ishlarini olib borish uchun barcha qulaylik, zarur moddiy-texnika bazaga ega zamonaviy laboratoriyalar tashkil etiladi.

Bularning barchasi kasalliklarni profilaktika qilish, tashxis qoʻyish va davolashda gʻoyatda muhim ahamiyatga ega boʻlgan xalq tabobatini rivojlantirishda katta imkoniyatlar eshigini ochadi, albatta. Ammo sohani sifat jihatidan yangi bosqichga olib chiqishda xorijning ilgʻor tajribasini oʻrganish har tomonlama foydalidir. Shuning uchun bu jabhada yetakchilik qilayotgan Xitoy, Yaponiya, Hindiston, Vyetnam, Fransiya, Rossiya davlatlari bilan hamkorlik, jumladan, joyiga borib keng oʻrganish uchun barcha shart-sharoit yaratib berilmoqda. Bu borada dardlarni davolashda moʻjizalarga qodir boʻlgan Xitoy tabobatiga koʻproq murojaat qilinishi koʻzda tutilayotgani quvonarlidir.

Jahon sogʻliqni saqlash tashkiloti maʼlumotlariga qaraganda, Chin yurtida 1949-yildan 2009-yilgacha boʻlgan davr mobaynida aholining umr koʻrish darajasi 2 barobardan koʻpga uzayib, oʻrtacha yashash davomiyligi 35 yoshdan 73 yoshga yetgan. Tabiiy savol tugʻiladi: buning siri nimada? Insonparvar ijtimoiy-iqtisodiy islohotlar qatorida, xalq tabobatining ommalashtirilishi samarasi hamdir. Gap shundaki, oʻtgan asrning 50-yillarida Xitoyda bemorni davolash borasida tabiblar tajribasi va yutuqlariga boʻlgan qiziqish tufayli xalq tabobati davolash usuli sifatida qayta tiklandi. 1972-yildan esa uning anʼanalari ilmiy asoslangan fan, taʼbir joiz boʻlsa, Xitoy ramzi, millat mulki sifatida jamiyat tomonidan tan olinadi.

Aytishlaricha, eramizdan avvalgi 259 — 210-yillarda Xitoyda yashab oʻtgan imperator Sin Shixuan juda badjahl, qaysar va johil boʻlsa-da, tibbiyotga oid kitoblarni asrab-avaylagan ekan. Ana shu manba qadimiy tabobatni nafaqat qayta tiklash, balki uning yutuqlarini zamonaviy tibbiyotga tatbiq etish va ularni oʻzaro uygʻunlashtirish imkonini beradi. Bugungi kunda sogʻliqni saqlash sohasida erishilayotgan yutuqlar negizi ayni shunda, deb qaraladi. Buning amaliy isbotini dunyoning eng badavlat va mashhur kishilari dam olib, sogʻligʻini tiklaydigan Gavayi orollariga qiyoslanadigan Xaynan oroli misolida ham koʻrish mumkin.

Bundan atigi 30 yil muqaddam — 1990-yillarda bu yerda qadimgi baliqchilar qishlogʻidan boshqa hech vaqo boʻlmagan. Xitoyliklar bir avlod koʻz oʻngida aholisi qashshoq, yerlari botqoq boʻlgan orolni ham dam oladigan, ham davolanadigan dunyoning eng mashhur kurort maskanlaridan biriga aylantirishga muvaffaq boʻlishdi. Dengiz boʻyida zamonaviy bandargohlar, koʻp qavatli binolar, shifoxonalar, kurort va

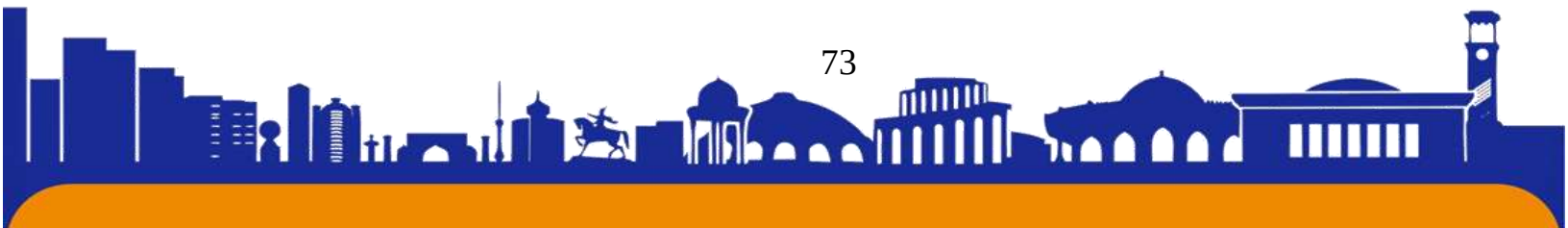

sanatoriylar barpo etilgan bu manzil yil davomida sayyohlar bilan gavjum. Inson salomatligini tiklash va davolashning qadimiy usuli ana shunday imkoniyatlarni tortiq qildi. Ayni paytda bu yerda sog'lomlashtirish dasturlariga qo'shimcha ravishda inson organizmini yoshartirish ustida olib borilgan ilmiy–amaliy ishlar natijalariga asoslangan yangi yo'nalishlar kiritilgani qiziqishni yana-da oshi-rayotgani bor gap.

O'zbekistonda xalq tabobatini ana shunday yuqori darajaga olib chiqish uchun imkoniyat ham, salohiyat ham yetarli. Jonajon Vatanimiz betakror tabiati, o'ziga xos o'simlik va hayvonot dunyosiga ega, Allohning nazari tushgan noyob manzil hisoblanadi. Eng muhimi, tib ilmining ustuni bo'lmish Abu Ali ibn Sino bobomiz qoldirgan benazir –merosga egamiz. Ularni amaliyotda keng qo'llash ko'zda tutilgan 2021 — 2025-yillarda O'zbekistonda xalq tabobatini rivojlantirish konsepsiyasi hamda uning maqsadli ko'rsatkichlarni amalga oshirishga doir “Yo'l xaritasi” ishlab chiqilmoqda. Mazkur konsepsiya tasdiqlanib, amalga joriy etilishi sohadagi ko'plab muammolarni hal qiladi. Masalan, xalq tabobatining o'zagi bo'lgan asosiy yo'nalishlarni rivojlantirish va zamonaviy tibbiyotda ularni qo'llash bo'yicha o'quv-metodik qo'llanmalar, adabiyotlar juda-juda kam. Qadimda keng foydalanilgan va yuqori samarali davolash usullari bo'yicha adabiyotlar yaratilishi, tarqibot ishlarining kuchaytirilishi, o'z navbatida, aholi o'rtasida sog'lom turmush tarzi tamoyillarini joriy etishda qo'l keladi. Eng katta boyligimiz bo'lgan sog'lig'imizni mus-tahkamlashga xizmat qiladi.

Ilm-fan taraqqiy etgan hozirgi davrimizda tibbiyot rivoji ham tezlashib ketdi. Ammo kimyoviy preparatlar kasalliklarni davolashning yagona vositasi emas. Bu usulda tayyorlangan dori-darmonlardan ko'ra, shifobaxsh tabiiy giyoh va damlamalar asosida davolashning foydasi yuqori ekanligi butun dunyoda tan olinmoqda. Aniqrog'i, xalq tabobati xavfsizlik va samaradorlik jihatidan amalda o'zini oqlamoqda. Shu bois unga murojaat qiluvchilar tobora ortib boryapti. Jahon sog'liqni saqlash tashkiloti tomonidan Xalq tabobati sohasidagi 2014 — 2023-yillarga mo'ljallangan strategiya amalga oshirilayotgani ana shu hayotiy ehtiyoj mevasi, desak, mubolag'a bo'lmaydi. Qarorning o'ziga xos yana bir jihati shundaki, unda oliy ta'lim muassasalari oldiga hozirgi zamon talablariga javob beradigan yuqori salohiyatli, raqobatdosh va malakali kadrlar tayyorlash vazifasi qo'yilmoqda. Shundan kelib chiqib, ko'p asrlik tarixga ega Samarqand davlat universitetida talabalar, izlanuvchilar, aspirantlarga ushbu yo'nalishda ilmiy tadqiqotlar olib borish, amaliy tajribalar o'tkazish uchun zarur barcha shart-sharoitlar yaratib berilyapti. Xususan, SamDU

biologiya fakulteti qoshida Hindistonning Dehli universiteti bilan hamkorlikda “Abu Ali Ibn Sino merosi” ilmiy laboratoriyasi tashkil qilingani nabotot namunalarining dorivorlik xususiyatlarini o‘rganish barobarida, mutaxassis va olimlar bilan hamkorlikda ularni amaliyotga joriy qilish bo‘yicha innovatsion ishlanmalar yaratishda qo‘l kelyapti.

Foydalanilgan adabiyotlar:

1. Секреты восточной медицины. Умаров Мухитдин Инамович, Умаров Тимур Анварович. 1996 й
2. Tanishing, shoyad siz ham shifo topsangiz (Xayratmi yo mo’jiza). Sobir Mirvaliyev. Toshkent “Fan “ nashriyoti, 2005.
3. “Tomirdan tashxis”. Muxiddin hoji Umar o’g’li, Toshkent 1994.
4. “Tib qonunlari” .Abu Ali ibn Sino, O‘zbekiston SSR “Fan “ nashriyoti, Toshkent 1982

